9. 11. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Započtení daru na dědictví jako výjimka z pravidla

Započtení na dědický podíl se dle současné zákonné úpravy provede (a) jen přikázal-li to zůstavitel (§ 1663 OZ) anebo (b) na základě rozhodnutí soudu, i když to zůstavitel nepřikázal (§ 1664 OZ). Tento článek se věnuje druhému případu, který je v praxi častější a to pak konkrétně podmínce „neodůvodněného zvýhodnění".

Podle § 1664 OZ platí, že: *„Soud může provést započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, byl-li by jinak nepominutelný dědic* ***neodůvodněně znevýhodněn****; k obvyklým darováním se však nepřihlíží."*

Odborná literatura k podmínce „neodůvodněného zvýhodnění" uvádí, k tomu srov. např. SVOBODA, Jiří. § 1664 [Započtení soudem]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 442–443, marg. č. 7–10:

„V ObčZ ani v jiném právním předpisu není pojem „neodůvodněně znevýhodněn" vymezen, přičemž na jeho vymezení závisí závěr soudu o tom, zda při absenci příkazu zůstavitele k započtení má být dědici (ze zákona nebo z pořízení pro případ smrti) započítáno na dědický podíl bezplatné plnění, které od zůstavitele obdržel. ***Ustanovení § 1664 tak patří k právním normám s tzv. relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a která tak přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností (NS 22 Cdo 1868/2014, 21 Cdo 5851/2017 nebo 24 Cdo 614/2019). Judikatura (srov. NS 21 Cdo 4159/2007, C 7125) podle předchozí právní úpravy vymezila, k čemu všemu by měl soud přihlédnout při posuzování toho, zda byl nepominutelný dědic „neodůvodněně zvýhodněn". Tyto závěry však nebude možné zcela převzít, neboť nemusí vždy platit, že poskytnutí bezplatného plnění jedné straně (dědici ze zákona nebo z pořízení pro případ smrti) znamená (automaticky) neodůvodněné znevýhodnění strany druhé (zůstavitelova potomka).***

Z § 1664 vyplývá, že zůstavitel může potomka odůvodněně znevýhodnit, aniž by to zakládalo důvod pro započtení na dědický podíl (jiných) dědiců s tím, že těmito dědici nemusí být jen potomci. Můžeme si určitou modelovou situaci ukázat na praktickém příkladu. Zůstavitel měl jediného potomka (nepominutelného dědice), syna Rudolfa, který se však k němu choval v rozporu s dobrými mravy. Rudolf si opatřoval prostředky k životu způsobem, který není v souladu se zákonem, trvale se vyhýbal pracovním příležitostem a požadoval po zůstaviteli, aby mu ustavičně vypomáhal s úhradou dluhů, které s ohledem na způsob svého života nebyl schopen řádně splácet, a pokud mu zůstavitel odmítl požadované peníze poskytnout, hrubým způsobem ho urážel a ve dvou případech i fyzicky napadl. Zůstavitel tedy závětí povolal svými dědici synovce Jana a neteř Sandru (děti svého jediného sourozence), kterým ještě za svého života daroval horský apartmán, neboť oba závodně lyžují, a ve prospěch svého syna Rudolfa zřídil pouze odkaz ve výši odpovídající jeho povinnému dílu. V případě daru horského apartmánu zcela jistě nešlo o obvyklý dar a bylo by možné takový dar započítat na dědický podíl obou závětních dědiců, přikázal-li to zůstavitel, anebo byl by jinak potomek (nepominutelný dědic) neodůvodněně znevýhodněn. Zůstavitel však v závěti nepřikázal, aby

závětním dědicům byl na jejich dědický podíl započítán onen dar horského apartmánu. Zbývá tedy posoudit, zda nedošlo k neodůvodněnému znevýhodnění syna Rudolfa. V popisovaném případě, s ohledem na chování syna Rudolfa k zůstaviteli, měl zůstavitel (pádný) důvod, aby tohoto syna jinak znevýhodnil.

Kvalifikace, zda byl potomek neodůvodněně znevýhodněn, bude záviset v každém konkrétním případě vždy na úvaze soudu, nicméně by soud měl přihlédnout zejména k:

– důvodům, které zůstavitele vedly k tomu, že dědici ze zákona nebo z pořízení pro případ smrti poskytl bezplatné plnění způsobilé započtení (k obvyklým darům se totiž nepřihlíží);

– okolnostem, jež poskytnutí bezplatného plnění „podmiňovaly" či provázely;

– míře (kvantitě) znevýhodnění;

– chování potomka (nepominutelného dědice) k zůstaviteli, zda toto chování bylo v rozporu s dobrými mravy apod.

Bude-li například prokázáno, že se potomek choval k zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy, způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti, pak zůstavitel měl důvod znevýhodnit takového potomka a nebude namístě realizovat zápočet na dědický podíl jiných dědiců."

Shora uvedený výklad potvrzuje i rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, k tomu srov. kupř. recentní **usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 988/2023, ze dne 24. 7. 2023**:

„K otázce „neodůvodněného znevýhodnění" lze poukázat na to, co Nejvyšší soud uvedl v usnesení ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4159/2007, k výkladu ustanovení § 484 obč. zák. z hlediska otázky neodůvodněnosti zvýhodnění obdarovaného dědice oproti dědici uvedenému v ustanovení § 479 obč. zák., totiž, že toto zákonné ustanovení patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k takovým právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Pro posouzení, zda obdarovaný dědic byl oproti dědici uvedenému v ustanovení § 479 obč. zák. neodůvodněně zvýhodněn, zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet. V občanském zákoníku ani v jiném předpisu není pojem „neodůvodněného zvýhodnění" definován, přičemž na jeho vymezení závisí závěr soudu o tom, zda při dědění ze závěti a při absenci pokynu zůstavitele k započtení má být obdarovanému dědici započítán na dědický podíl dar, který od zůstavitele obdržel. Vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétní případě na úvaze soudu; obecně však platí, že soud má při zkoumání „odůvodněnosti", resp. „neodůvodněnosti" zvýhodnění obdarovaného dědice přihlédnout zejména k důvodům, které zůstavitele vedly k poskytnutí předmětného daru, k důsledkům, které darování pro obdarovaného dědice mělo, k dalším okolnostem, jež darování „podmiňovaly" či provázely, k míře (kvantitě) zvýhodnění apod. Zákon zde ponechává soudu širokou možnost uvážení, aby závěr o „odůvodněnosti", resp. o „neodůvodněnosti" zvýhodnění obdarovaného dědice korespondoval s představou zůstavitele o přechodu jeho majetku na dědice i se zákonem požadovanou ochranou nepominutelných dědiců před nespravedlivým znevýhodněním. Obdobně Nejvyšší soud uvedl v usnesení ze dne 21. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3826/2011, nebo v usnesení ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 187/2012.

I pro nynější ustanovení § 1664 o. z. platí, že jde o právní normu, která ponechává na soudu, aby v každém konkrétním případě posoudil, zda v důsledku toho, že zůstavitel za svého života poskytl jednomu z pozdějších dědiců dar (bezúplatné plnění) nad rámec

obvyklého darování, byl nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněn. Není tak ani důvod k tomu, aby při posuzování naplnění předpokladů „neodůvodněného znevýhodnění" nemohla být použita obdobná kritéria jako v dřívější judikatuře u „neodůvodněného zvýhodnění" obdarovaného dědice, vždy však s vědomím toho, že je rozhodováno o výjimce z pravidla, že se započtení na dědický podíl provádí v zásadě jen z příkazu zůstavitele.

*„**Neodůvodněnému znevýhodnění" za života zůstavitele neobdarovaného nepominutelného dědice (v dané věci méně obdarované dědičky) by spíše odpovídalo zjištění o závadném chování více obdarovaného dědice vůči zůstaviteli, popř. jeho širší rodině, nebo ničím neodůvodněný nezájem tohoto dědice o zůstavitele, neposkytování mu žádné pomoci apod., a to v protikladu s běžně očekávatelným chováním potomka - neobdarovaného dědice (v dané věci méně obdarované dědičky) v podobě péče o zůstavitele, jeho rodinu, majetek apod. Taková situace však v projednávané věci zjištěna nebyla.*"

Dále srov. **usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - pobočka Pardubice ze dne 31. 1. 2022, sp. zn. 18 Co 278/2021**: *„Pokud okresní soud v nyní projednávané věci měl na základě dokazování za prokázané, že oba dědicové pečovali o zůstavitelku, ani jeden z dědiců se nechoval k zůstavitelce v rozporu s dobrými mravy a zůstavitelka ještě za svého života darovala pozůstalému synovi spoluvlastnický podíl na nemovité věci, aniž přikázala započtení tohoto daru na dědický podíl syna, nepostačuje tento skutkový závěr k právnímu závěru, že darování nebylo„ důvodné" a má být výjimečně i bez projevu vůle zůstavitelky dar započten**. **V opačném případě by se stala ustanovení § 1663 a § 1664 o.z. obsolentními a pořizování příkazů k započtení na dědický podíl by se stalo nadbytečným, neboť započítávána by byla i bez příkazu veškerá bezplatná plnění obdržená dědicem, která se podle § 1660 odst. 1, § 1660 odst. 2 a § 1661 o.z. započítávají na povinný díl.***

Po synovi zůstavitelky nelze spravedlivě požadovat, aby tvrdil a prokazoval, že jeho zvýhodnění darováním spoluvlastnického podílu bylo„ důvodné", např. že bylo spojeno s nějakým protiplněním apod. *Naopak dcera zůstavitelky je povinna tvrdit a prokazovat, že zvýhodnění obdarovaného dědice bylo nedůvodné, resp. slovy nového občanského zákoníku že její znevýhodnění nepominutelného dědice bylo nedůvodné. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno o neodůvodněném znevýhodnění nepominutelného dědice je tudíž na pozůstalé dceři, která se dovolává toho, aby darování spoluvlastnického podílu na nemovité věci zůstavitelkou pozůstalému synovi bylo bez příkazu zůstavitelky k započtení výjimečně a proti vůli zůstavitelky popřeno započtením daru na dědický podíl podle § 1664 o.z. Pozůstalá dcera měla být okresním soudem vyzvána k doplnění tvrzení a označení důkazů k tomu, že byla jako nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněna.*

Pozůstalý syn navíc tvrdí, že pohnutkou zůstavitelky k darování se staly jeho zásluhy o nabytí nemovité věci do podílového spoluvlastnictví a jím prováděné investice do nemovitosti. K tomu označuje v odvolání nové důkazy, které jsou v nesporném řízení přípustné (§ 28 odst. 1 z.ř.s.) a jejichž provedení by kvantitativně i kvalitativně přesáhlo meze odvolacího řízení."

Závěr:

Ze shora citované judikatury a závěrů literatury plyne, že k započtení na dědický podíl na základě rozhodnutí soudu dle § 1664 OZ by mělo docházet jen ve výjimečných případech, neboť se jedná o výjimku z pravidla, které stanoví, že k započtení na dědický podíl se vyžaduje zvláštní příkaz zůstavitele (§ 1663 OZ).

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s ARROWS advokátní kancelář, s.r.o.

Plzeňská 3350/18
150 00 Praha 5 – Smíchov

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích (1. díl)
- Rozvod? Už k němu nemusíte. Shrnutí podmínek, za jakých nebudete u soudu vyslýcháni, dokonce ani nebude nutná Vaše osobní účast
- Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?
- Byznys a paragrafy, díl 26.: Smírčí řízení jako alternativní nástroj řešení sporů mezi podnikateli
- Pozemkové úpravy aneb „malé“ vyvlastnění
- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů
- Péče rodičů po novele od 1.1.2026
- K ukončování služebního poměru po novele zákona o státní službě
- Aktuality z práva internetu: kybernetická bezpečnost a online řešení sporů
- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?